

Քաղաքակրթության պատմությունը վկայում է, որ հասարակության կազմակերպման ու կառավարման տարբեր մոդելների շարքում առավել կենսունակ, հանրության հնարավորությունների դրսևորման, զարգացման տեմպերի ու հեռանկարների երաշխավորման տեսանկյունից առավել արդյունավետ տարբերակը ժողովրդավարությունն է: Տարբեր են նաև ժողովրդավարության գաղափարի իրականացման եղանակները՝ անմիջական և ներկայացուցչական, ազատական և պահպանողական: Խոսվում է նաև արևմտյան և արևելյան մոդելների, ամերիկյան, ֆրանսիական կամ շվեդական տարբերակների մասին և այլն: Գլխավոր գաղափարը, սկզբունքը սակայն մեկն է. **հասարակության հնարավորինս լայն խավերի մասնակցությունը որոշումների ընդունման և կառավարման գործընթացներին:** Այնուհանդերձ, ժողովրդավարական կառույցներն ու գաղափարները չի կարելի պատկերացնել մեկընդմիջտ տրված, քարացած սկզբունքների տեսքով: Այլապես, հասարակական կյանքում անխուսափելի են դառնում լճացումները, տեղապտույտները, ետընթացներն ու բախումնային իրավիճակները:

Ժողովրդավարության մասին արդի պատկերացումները հանգում են ներկայացուցչական, գենդերային առումով գուգակշռված և մասնակցային մոդելների, քաղաքացիական հասարակության գաղափարի կարևորմանն ու իրագործմանը: Հենց այդ սկզբունքների իրագործումը և հասարակության անդամների լիիրավ մասնակցությունն է, որ քաղաքական ու հասարակական գործընթացներին հաղորդում է իրապես ժողովրդավարական բովանդակություն՝ հնարավորինս բացառելով նեղ խմբի կողմից իշխանության յուրացումն ու չարաշահումը և բարենպաստ պայմաններ ստեղծելով հասարակական ներուժի դրսևորման համար:

Քաղաքական և քաղաքացիական մասնակցության ընդլայնումը, մասնավորապես գենդերային հավասարակշռված ներկայացվածությունը որոշումների ընդունման մակարդակում անցումային շրջանի հասարակությունների և բնորոշ «ժողովրդավարության դեֆիցիտի» հաղթահարման կարևոր գործոն է:

Ժողովրդավարության մասնակցային մշակույթի արմատավորումը մեկ ակտով իրականացնել հնարավոր չէ: Իրավական դաշտի, հասարակական գիտակցության, արժեքային կողմնորոշումների, քաղաքական վարքի վերափոխման գործընթացները միջոցներ ու ժամանակ են պահանջում՝ ծավալվելով հաճախ ժամանակի միջանդամային միջակայքերում: Այդ ճանապարհին արժեքավոր են ժողովրդավարության զարգացած ավանդույթներ ունեցող երկրների դրական փորձի յուրացումը և դրա ճիշտ տեղայնացումն ու համադրումը սեփական երկրի պատմամշակութային արժեհամակարգի համատեքստում:

Հասարակական համակարգում իրականացվող բարեփոխումների արդյունավետությունն էապես պայմանավորված է դրանց մեթոդաբանական հիմնավորվածությամբ և պետք է հիմնված լինի գիտահետազոտական, առկա իրողություններն ու միտումները վերհանող վերլուծական ծրագրերի արդյունքների վրա: Դա թույլ կտա խուսափել փորձի և սխալների, բարեփոխումների գաղափարը ստվերող բարձր գնի վճարման արատավոր պրակտիկայից:

Հասարակական-քաղաքական ակտիվության և մասնակցության տարբեր դրսևորումներ ու եղանակներ կան: Որոշ տեսաբաններ առանձնացում են «սիմվոլիկ» (մասնակցությունն ընտրությունների ու քվեարկությունների) և գործուն (անմիջական մասնակցությունը քաղաքական որոշումների ընդունմանը) մասնակցություն (Pateman 1970: 5):

Ու. Միլբրայթն առանձնացնում է մասնակցության **կոնվենցիոնալ**՝ լեզավ և օրենքով կարգավորվող (օրինակ՝ մասնակցություն կուսակցությունների գործունեությանը, ընտրական գործընթացներին, արտոնված ցույցերին, շփումները պաշտոնական դեմքերի հետ և այլն) և **ոչ կոնվենցիոնալ**՝ անօրինական և հասարակության մեծ մասի կողմից մերժված (օրինակ՝ մասնակցությունը չարտոնված ցույցերին, պիկետներին, խռովություններին, բռնարարներին և ահաբեկչական գործողություններին) (Շափաղայան 2007: 79):

Վերջապես, քաղաքացիական ու քաղաքական ակտիվությունն ու մասնակցությունը կարող է լինել **տարերային** (ինքնաբուխ, հախուռն, չկազմակերպված) և **կազմակերպված** (հասարակական-քաղաքական ինստիտուտների կողմից կարգավորվող և վերահսկվող):

Մասնագիտական գրականության մեջ կան հասարակական-քաղաքական ակտիվության ցուցանիշների դասակարգման տարբեր մոտեցումներ, որոնք սակայն միշտ չէ, որ բավարար զգայուն են այդ երևույթը չափելու համար (Мельник 1988: 388):

2010թ. ՄԱԿ-ի Բնակչության հիմնադրամի հովանավորությամբ ՀՀ-ում իրականացված հետազոտության շրջանակներում «Կովկաս» հասարակագիտական հետազոտությունների կենտրոնի մասնագետները մշակել և ծրագրի հմքում դրել են հասարակական-քաղաքական ակտիվության տասը բնութագրիչներից բաղկացած սանդղակ: Այն ընդգրկում է հետևյալ բաղադրիչները.

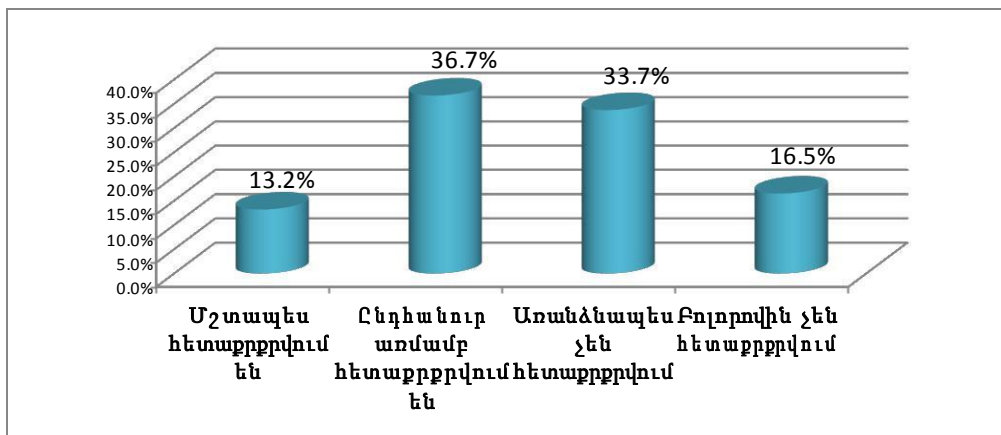
1. Հետաքրքրվածությունը և տեղեկացվածությունը հասարակական-քաղաքական գործընթացներին ու իրողություններին վերաբերյալ,
2. Դրանց նկատմամբ գնահատականի, դիրքորոշման ու վերաբերմունքի առկայություն
3. Քաղաքական համակարգի, ինստիտուտների և/կամ նրանց ներկայացուցիչների գործողությունների նկատմամբ ձևավորված ռեակցիան,
4. Մասնակցություն այնպիսի գործողություններին, որոնք կապված են ներկայացուցչական իրավասությունների հետ,
5. Մասնակցություն քաղաքական կուսակցությունների և հասարակական կազմակերպությունների գործունեությանը,
6. Քաղաքական գործառույթների կատարում այն ինստիտուտների շրջանակներում, որոնք մտնում են քաղաքական համակարգի մեջ կամ ուղղված են դրա դեմ,
7. Ուղղակի մասնակցություն քաղաքական գործողություններին (հանրահավաքներ, քվեարկություն, ստորագրահավաք և այլն),
8. Ակտիվ, նաև դեկավարող գործունեություն քաղաքական շարժումներում
9. Քաղաքական ու քաղաքացիական մասնակցության ծայրահեղ՝ ոչ կոնվենցիոնալ դրսևորումներ,
10. Գիտակցված իներտություն, ինքիլ մասնակցության և արսենտեիզմի դրսևորումներ (Հովհաննիսյան, Զաքարյան, Օսիպով 2011: 5):

Այս սանդղակի կիրառմամբ արձանագրվել են հետաքրքիր տվյալներ ու իրողություններ:

Ըստ նշված հետազոտության տվյալների՝ հասարակական-քաղաքական իրադարձություններով ու գործընթացներով հետաքրքրվածության ընդհանուր ցուցանիշը կազմում է 49,9% (13,2%-ը մշտապես հետաքրքրվում է կատարվող իրադարձություններով, իսկ 36,7%-ը հետաքրքրվում է ընդհանուր առմամբ): **Տես զծապատկեր 1:**

Գծապատկեր 1. Հասարակական-քաղաքական հետաքրքրվողների տեսակարար կշիռը

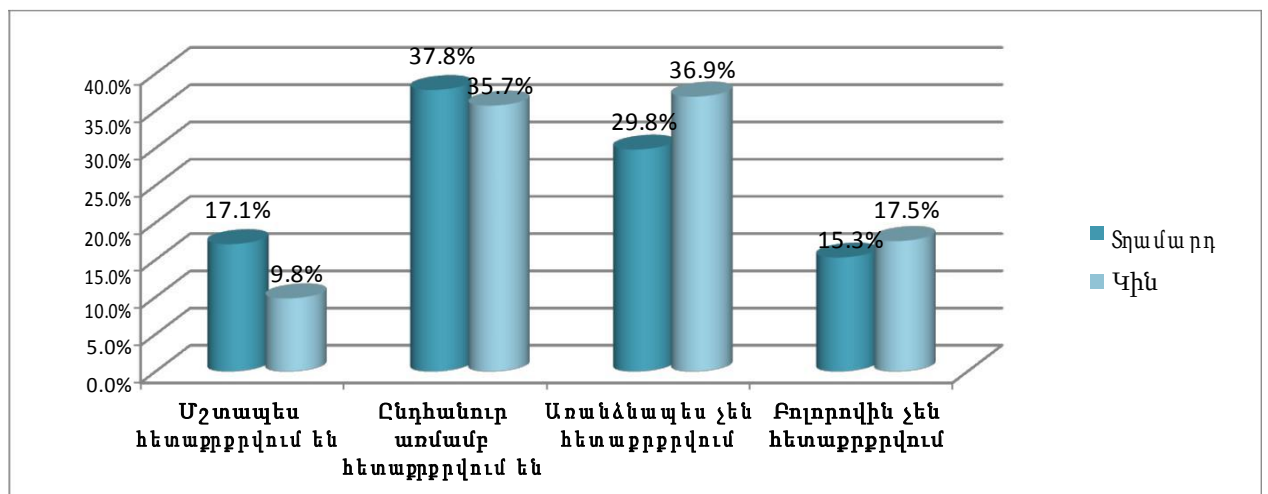
իրադարձություններով

Տղամարդ ռեսպոնդենտների շրջանում հասարակական-քաղաքական իրադարձություններով հետաքրքրվածության ցուցանիշը 9,4%-ով ավելին է, քան կանանց մոտ:

Տես գծապատկեր 2:

Գծապատկեր 2. Հասարակական-քաղաքական իրադարձություններով հետաքրքրվածության ցուցանիշը տղամարդկանց և կանանց շրջանում

Քաղաքացիական ու քաղաքական ակտիվության հաջորդ կարևոր ցուցանիշը

տեղեկացվածությունն է առկա գործընթացների ու իրողությունների մասին և դրանց տրվող գնահատականներն ու ռեակցիաները:

Հաճախ ռեսպոնդենտների ինքնագնահատականը չի համապատասխանում իրականությանը: Նրանց զգալի մասը գերագնահատում է սեփական կարողություններն ու հնարավորությունները, իսկ համեմատաբար փոքր մասը՝ թերագնահատում:

Օրինակ՝ ՄԱԶԾ հովանավորությամբ իրականացված մեկ այլ հետազոտության տվյալներով ՀՀ բուհերն ավարտած երիտասարդ մասնագետներն իրենց մասնագիտական գիտելիքներն ու հմտությունները 5 միավորանոց սանդղակով գնահատելիս մոտ մեկ միավոր ավելի բարձր են գնահատել (4 միավոր) , քան գործատուները (3,2 միավոր), որոնց մոտ աշխատում էին երիտասարդները ¹:

«Կովկաս» հասարակագիտական հետազոտությունների կենտրոնի կողմից իրականացված հետազոտության շրջանակներում հասարակական-քաղաքական

իրողությունների վերաբերյալ հարցվողների իրազեկությունը գնահատող հարցերից մեկն առաջակում էր նշել թե քանի խմբակցություններ կան ՀՀ 2007-2012թթ. գումարման Ազգային ժողովում ²:

ԱԺ խմբակցությունների թիվը ճիշտ է նշել հարցման մասնակիցների 27,7%-ը: 48,1%-ը դժվարացել է պատասխանել հարցին: Իսկ 24,2%-ը տվել է սխալ պատասխաններ: Ընդ որում, հասարակական-քաղաքական գործընթացների նկատմամբ մշտապես կամ ընդհանուր առմամբ հետաքրքրություն դրսևորողների միայն 38,6%-ն է տվել ճիշտ պատասխան, 35,5%-ը դժվարացել է պատասխանել, իսկ 25,9%-ը նշել է սխալ պատասխաններ:

Հետաքրքրական է, որ այս հարցին ճիշտ պատասխանողները տղամարդկանց մեջ ավելի շատ են (34,5%), քան կանանց շրջանում (21,8%): Թերևս հատկանշական է նաև այն, որ տղամարդկանց շրջանում համեմատաբար մեծ է տեղեկացվածների և “համարձակորեն սխալվողների” թիվը, իսկ կանանց շրջանում միանշանակ պատասխան չունեցողների և դրանից խուսափողների թիվը: *Տես աղյուսակ 1:*

Աղյուսակ 1. ՀՀ Ազգային ժողովում գործող խմբակցությունների թվի վերաբերյալ հարցի պատասխաններն ըստ հացվողների սեռի:

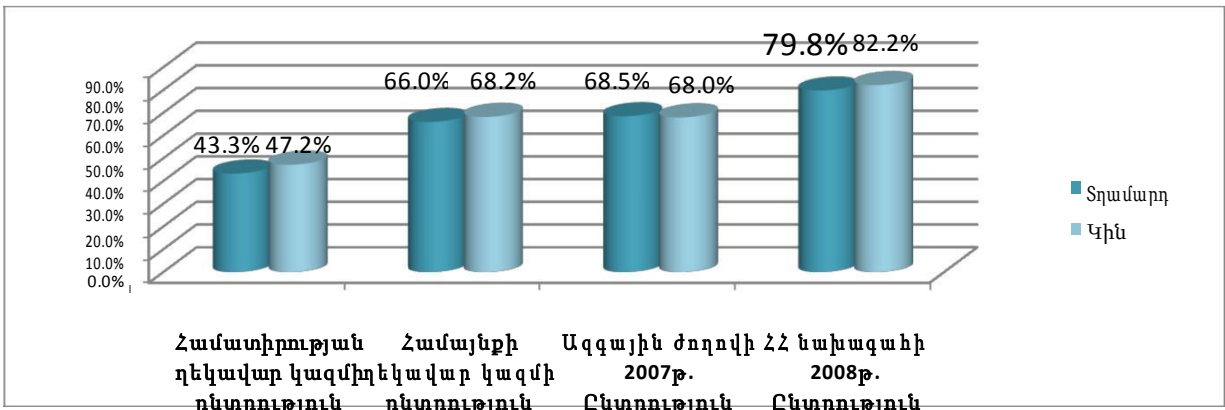
		Հարցվողների ընդհանուր թվի	Տղամարդկանց	Կանանց
1	Ճիշտ պատասխան	27,7%	34,5%	21,8%
2	Սխալ պատասխան	24,2%	26,9%	21,8%
3	Դժվարացել են պատ.	48,1%	38,5%	56,9%

“Տեղյակների” տեսակարար կշիռը համեմատաբար մեծ է նաև 46-60 և ավելի տարեկանների (31,8%) և բարձրագույն կրթությամբ ուսպոնդենտների (33,6%) շրջանում: Ընդ որում, մտահոգիչ է, որ տախիքային ցենզի նվազմանը զուգահեռ իրազեկ ուսպոնդենտների թիվը նվազում է: Ամենաքիչ ճիշտ պատասխանները (23,9%) և ամենաշատ սխալ պատասխաններն (26,4%) արձանագրվել են հենց 18-30 տարեկանների մոտ:

Քաղաքական և քաղաքացիական ակտիվության կարևոր ու հիմնական ցուցանիշներից է

մասնակցությունը իշխանության տարբեր մակարդակների ընտրություններին:

Ըստ հետազոտության տվյալների՝ երկրի ու հասարակության համար ընտրությունների նշանակությամբ և կարևորությամբ պայմանավորված՝ մասնակցության ցուցանիշն ավելանում է³: Տարբեր մակարդակի ընտրություններում կանաց և տղամարդկանց մասնակցության ցուցանիշները գրեթե նույնն են՝ կանանց փոքր-ինչ գերակայությամբ: *Տես գծապատկեր 3:*

Ուսումնասիրությունները թույլ են տալիս եզրակացություններ անել Հայաստանում քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտների դաշտի դեռևս ոչ բավարար ձևավորվածության և կուսակցությունների ինքնատուճացման մարտավարության մասին: Պարզվում է, որ հասարակական կազմակերպություններին անդամակցողներն ավելի քիչ են՝ 5,2%, քան քաղաքական կուսակցություններին անդամները՝ 10,7%: Նույնն է պատկերը նաև դրանց համակիրների առումով. համապատասխանաբար՝ 25,3% և 31,1%: Մինչդեռ առողջ տրամաբանությունը հուշում է, որ հասարակության մեջ ակտիվ կենսադիրքորոշում ունեցող մարդկանց թիվն ավելին պետք է լինի, քան քաղաքական գաղափարակիրներինը, և որ վերջիններս մի մասն են կազմում ակտիվ քաղաքացիների բազմության: Այնուամենայնիվ, ստացված տվյալները վկայում են, որ երրորդ սեկտորը Հայաստանում ավելի ֆեմինիզացված է, քան քաղաքական կազմակերպությունները: Կուսակցությունների դեպքում պատկերը հակառակն է (Հովհաննիսյան, Զաքարյան, Օսիպով 2011: 12): **Տես աղյուսակ 2:**

Աղյուսակ 2. Հարցման մասնակից կանաց և տղամարդկանց ընգրկվածությունը հասարակական կազմակերպություններում և կուսակցություններում

Կազմակերպության տեսակը	Հարցման մասնակիցների անդամակցությունը			
	տղամարդկանց	կանանաց	տղամարդիկ	կանայք
Հասարակական կազմակերպություն	4,7%	5,5%	49,1%	58,1%
Կուսակցություն	13,3%	8,5%	57,0%	43,0%

Համաձայն ուսումնասիրության տվյալների, և՛ հասարակական կազմակերպություններում, և՛ կուսակցություններում կանայք ունեն հիմնականում շարքային անդամի կարգավիճակ, քիչ են ներկայացված ստորին և միջին ղեկավար օղակներում և գրեթե բացակայում են բարձրագույն ղեկավար կազմում: Իրավիճակը համեմատաբար միաթարական է հասարակական կազմակերպությունների պարագայում: Մակայն այստեղ էլ կարիերայի սանդուղքն ի վեր կանաց թվի նվազման շարժընթաց է արձանագրվում: ՀԿ-ների շարքային անդամ կանայք երկու անգամ ավելի շատ են, քան շարքային անդամ տղամարդիկ: Ստորին և միջին ղեկավար օղակներում նրանց թիվը գրեթե հավասար է, իսկ բարձրագույն ղեկավար մարմիններում տղամարդկաց թիվը երեք անգամ գերազանցում է կանանց թվին:

Ստացված տվյալների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ ոչ ֆորմալ հասարակական շարժումներում որոշումների ընդունման գործընթացի վրա ազդելու՝ անդամի հնարավորությունն ավելի մեծ է (2,9 միավոր), քան հասարակական կազմակերպություններում (2,1 միավոր) և քաղաքական կուսակցություններում (2,0 միավոր)⁴: Այս իրողությունը հաստատում է կուսակցությունների և ոչ կառավարական կազմակերպությունների նեքին կյանքի ժողովրդավարացման անհրաժեշտությունը:

Ուսումնասիրության ընթացքում վերհանվել են այն հիմնական գործոնները, որոնք խոչընդոտում են կանանց ակտիվ մասնակցությանը հասարակական-քաղաքական գործընթացներին:

Հասարակական-քաղաքական իներտությունը և արքենտիզմի ⁵ երևույթը պայմանավորված կարող է լինել ինչպես մշակութային, արժեքային, սոցիալ-տնտեսական, այնպես էլ սոցիալ-հոգեբանական գործոններով, երբեմն էլ՝ քաղաքական և հասարակական ինստիտուտների ոչ բավարար ու անարդյունավետ գործունեության արդյունքում առաջ եկած հիասթափությամբ, դրանց նկատմամբ հավատի ու վստահության կորստով: Այդ իրողությունը որպես քաղաքացիական ու քաղաքական ակտիվությանը խոչընդոտող գործոն նշել են հարցման մասնակիցների 25,6%-ը: Այս ցուցանիշը նույնն է թե՛ տղամարդկանց, թե՛ կանանց շրջանում:

Իսկ հարցվողների 27,7%-ին էլ քաղաքական ու քաղաքացիական ակտիվ մասնակցություն դրսևորելու հարցում խոչընդոտում է ընտանեկան հոգսերով զբաղվածությունը: Ինչպես կանխատեսվում էր, այս գործոնն ավելի շատ խանգարում է կանանց (34,5%), քան տղամարդկանց (20,5%):

Տեղի ունեցող գործընթացներին իր մասնակցությունը խոչընդոտող գործոնների շարքում ֆինանսական սուղ հնարավորությունները նշել է հարցման մասնակիցների 22,3%: Ընդ որում, այդ գործոնը ավելի շատ անհանգստացնում է կանանց՝ 24,2%, քան տղամարդկանց՝ 20,7% և գրեթե նույնն է տարիքային տարբեր խմբերում:

Քաղաքացիական և քաղաքական ակտիվությունը խոչընդոտող գործոնների շարքում նշվել են նաև կենցաղային խնդիրներով զբաղվածությունը (19,7%), աշխատանքային զբաղվածությունը, գենդերային խտրականությունը, անբարենպաստ հասարակական կարծիքը՝ հասարակական, քաղաքական գործիչների վերաբերյալ, համապատասխան գիտելիքների և փորձի պակասը, ցանկության բացակայությունը, տարիքը: Վերջին հանգամանքը նշող բոլոր հարցվողները 61 և ավելի տարեկան քաղաքացիներ են: Քաղաքական և քաղաքացիական ակտիվությանը խոչընդոտող գործոններն ըստ կարևորության և ըստ գենդերային “կտրվածքի” ներկայացված են **Աղյուսակ 3-ում**:

Աղյուսակ 3. Քաղաքական և քաղաքացիական ակտիվությանը խոչընդոտող գործոններն ըստ կարևորության և ըստ գենդերային “կտրվածքի”

	Գործոններ	Հարցման	Տղամարդկանց	Կանանց
--	-----------	---------	-------------	--------

		մասնակիցների թվից		
1	ոնտանենեան հոստերով գբաղվածությունը	27,7%	20,5%	34,7%
2	այդպիսի ցանկության բացակայությունը	26,3%	28,3%	25,3%
3	հիասթափությունը քաղաքական և/կամ հասարակական կյանքից	25,6%	25,9%	26,1%
4	Ֆինանսական սուղ հնարավորություններ ը	22,3%	20,7	24,2%
5	կենդանային խնդիրներով գբաղվածությունը	19,7%	14,4%	24,7%
6	աշխատանքային գբաղվածությունը	15,3%	17,4 %	13,9%
7	համապատասխան գիտելիքների փորձի պակասը	9,9%	8,9%	11,1%
8	անբարենպաստ հասարակական կարծիքը հասարակական, քաղաքական գործիչների վերաբերյալ	8,7%	9,1%	8,6%
9	գենդերային խտրականության երևույթը	5,2%	3,3%	6,9%
10	տարիքը	2,7%	3,1%	2,3%
11	այլ պատասխան	2,0%	2,4%	1,7%
12	յկա որևէ խանգարող բան	9,7%	12,9%	7,2%

Թեև ՀՀ օրենսդրությունը, վավերացված միջազգային իրավական փաստաթղթերը, ՀՀ կառավարության կողմից ընդունված հայեցակարգային ծրագրերն ամրագրում և հռչակում են կանաչ և տղամարդկանց գենդերային իրավահավասարության, հասարակական-քաղաքական գործընթացներին մասնակցության հավասար հնարավորությունների սկզբունքները, այնուհանդերձ այդ սկզբունքների «de facto» իրագործման ճանապարհին դեռևս լուրջ խոչընդոտներ կան հաղթահարելու: Դրանց մի մասն էլ պայմանավորված է հանրային կարծիքում առկա կարծրատիպային մոտեցումներով:

Հարցման ենթարկված ՀՀ քաղաքացիների մոտ 2/3-ը համոզված է, որ պաշտոնական առաջխաղացման հարցում տղամարդկանց հնարավորություններն ավելի շատ են, քան կանանց պարագայում: Հարցման մասնակիցների 93%-ը կարիերան «կարևոր» և «շատ կարևոր» է համարում տղամարդու համար, կնոջ համար կարիերան կարևորել է 57%-ը:

Իսկ ինչպիսի՞ դիրքորոշում ունի հանրային կարծիքը քաղաքականության և բիզնես ոլորտներում կարիերա անող կնոջ և տղամարդու նկատմամբ: Այս հարցի պատասխանների վերլուծությունը ևս խնդիրներ է արձանագրում կանանց համար:

Եթե հարցվողների 85,5% կարծում է, որ հայաստանյան հանրային կարծիքը բարյացակամ է տղամարդու քաղաքական, իսկ 89,7%-ն էլ՝ բիզնես կարիերայի նկատմամբ, ապա կնոջ քաղաքական կարիերայի նկատմամբ բարյացակամ է 46,5%-ով և բիզնես կարիերայի նկատմամբ՝ 52,7%-ով: Ինչպես երևում է 4 և 5 աղյուսակներից,

հարցվողների 49,4%-ը գտնում է, որ հանրային կարծիքը անբարյացակամ (27,0%) կամ անտարբեր(22,4%) է կնոջ քաղաքական կարիերայի նկատմամբ: Գրեթե նույնն է պատկերը նաև բիզնես կարիերայի դեպքում: Տես Աղյուսակ 5:

Աղյուսակ 4. Ըստ հարցվածների՝ որքանով է բարյացակամ հանրային կարծիքը քաղաքական կարիերա անող կնոջ և տղամարդու նկատմամբ Հայաստանում

	Կնոջ նկատմամբ	Տղամարդու նկատմամբ
Անբարյացակամ է	27,0%	2,4%
Անտարբեր է	22,4%	8,8%
Բարյացակամ է	46,5%	85,5%
Դժվարացել են պատասխանել	4,1%	3,3%

Աղյուսակ 4. Ըստ հարցվածների՝ Որքանով է բարյացակամ հանրային կարծիքը բիզնեսով զբաղվող կնոջ և տղամարդու նկատմամբ

	Կնոջ նկատմամբ	Տղամարդու նկատմամբ
Անբարյացակամ է	24,2%	1,4%
Անտարբեր է	19,3%	6,4%
Բարյացակամ է	52,7%	89,7%
Դժվարացել են պատասխանել	3,8%	2,5%

Նման պայմաններում բնական կարելի է համարել, օրինակ ՀՀ քաղաքական համակարգում կանանց ոչ բավարար մասնակցությունն արձանագրող վիճակագրությունը: Այսպիսով, 2007-2012թթ. գումարման Ազգային ժողովի պատգամավորների կազմում կանայք կազմում են ընդամենը 8,4%, 12 մշտական հանձնաժողովներից 4-ում ոչ մի կին չկա: 2011 թվականի տվյալներով կանանց ներկայացվածությունը նախարարների և փոխնախարարների մակարդակում կազմել է 9,6%: 18 նախարարներից միայն երկուսն են կին, 65 փոխնախարարներից՝ ընդամենը 6-ը: Հանրապետությունում չկա ոչ մի կին մարզպետ, 21 փոխմարզպետներից՝ մեկն է կին: 48 քաղաքապետերի թվում կանայք չկան, փոխքաղաքապետերից միայն մեկն է կին:

Թեև 2011թ. ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված ՀՀ ընտրական օրենսգրքի նոր խմբագրությամբ կուսակցությունների համամասնական ընտրացուցակներում սահմանվել են 20% քվոտաներ կանանց համար, այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով, որ ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը նախատեսում է մեծամասնական ընտրակարգ 41 պատգամավորի համար, իսկ կանայք, որպես կանոն, տարբեր պատճառներով պակաս մրցունակ են, հետևաբար Ազգային ժողովում կանանց նվազագույնը 20% ներկայացվածությունն ապահովելու համար պետք է կուսակցությունների ընտրական ցուցակներում հետագայում ապահովել կանանց 30% ներկայացվածություն: Թերևս արդարացված կլիներ ընդունել ՀՀ Հանրային խորհրդի քաղաքացիական հասարակության կայացման և ժողովրդագրական ու գենդերային հարցերի հանձնաժողովների առաջարկությունը կուսակցական ընտրացուցակներում սեռերի ներկայացվածության նվազագույն 30% և առավելագույն 70%՝ շեմեր սահմանելու,

կին թեկնածուների ներքին ռոտացիայի ամրագրման վերաբերյալ՝ բացառելով որևէ կողմի նկատմամբ խտրականության հնարավորությունը (www.publiccouncil.am):

Օրենսդրությամբ գենդերային քվտաների սահմանումը թեև արմատական, բայցնայնպես իրավիճակային միջոց պետք է համարել: Առավել արմատական ու հեռանկարային գործողությունների շարքում պետք է դիտարկել հասարակական և քաղաքական գործընթացների վերաբերյալ քաղաքացիների իրազեկության, նրանց իրավագիտակցության և քաղաքական գիտակցության մակարդակի բարձրացմանն ուղղված ծրագրերը:

Հասարակական-քաղաքական պասիվության հաղթահարման, կանաց մասնակցության չցուցանիշի բարձրացման գլխավոր տարբերակներից մեկն էլ կապված է քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտների ցանցի, կանանց կազմակերպությունների ներուժի հզորացման հետ: Դրանց զարգացումն ու աշխարհագրության ընդլայնումը կարևոր կարող է լինել նաև իշխանության և հասարակության տարբեր շերտերի միջև նկատվող օտարման երևույթի հաղթահարման տեսանկյունից:

Քաղաքացիական և քաղաքական մասնակցության ցուցանիշների բարելավման, այդ գործընթացներում գենդերային հավասարակշռության ապահովման և սոցիալական գործընկերության առողջ մթնոլորտի ձևավորման կարևոր գործոններից մեկն էլ քաղաքական կուսակցությունների, և ոչ կառավարական կազմակերպությունների ներքին կյանքի ժողովրդավարացմանն ուղղությամբ իրականացվող վճռական քայլերը պետք է լինեն, որոնք իրական հնարավորություն կընձեռեն կին գործիչների առաջխաղացման համար:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- ¹ ՀՀ մասնագիտական կրթության բնագավառում պետական քաղաքականության զարգացման հայեցակարգային մոտեցումներ: ՄԱԶԾ, ՀՀ ԿԳՆ, 2005: Մաս 6.5: <http://www.undp.am/docs/publications/2005publications/education.pdf>
- ² 2007-2012թթ. գումարման ԱԺ- ում կային իշխանական կոալիցիան ներկայացնող երեք (ՀՀԿ, ԲՀԿ և ՕԵԿ) և երկու ընդդիմադիր (ՀՅԴ և ԺԿ) խմբակցություններ:
- ³ Այդ են վկայում նաև ՀՀ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի տվյալները: Տե՛ս <http://www.elections.am/>
- ⁴ Հարցման մասնակիցներին առաջարկվել էր 5 միավորանոց սանդակի միջոցով գնահատել սեփական ազդեցությունը կազմակերպության ներսում որոշումների ընդունման գործընթացների վրա: «1»-ը նշանակում էր, որ տվյալ անդամի ձայնն ընդհանրապես ազդեցություն չունի», «5»-ը՝ «ունի վճռական նշանակություն»: Տես նույն տեղում:
- ⁵ Աբսենտիզմ – լատ. **absens (absentis)** – բացակայող: Հասկացությունն արտացոլում է քաղաքական ընտրություններն, գործընթացների չմասնակցելու, խուսափելու երևույթը: Տե՛ս *Краткий политический словарь. М., 1989, էջ 5.*